

F. 1080.

~~A. 2900~~

UWQ-raamat.

Kirjutaja Fr. Brandt.

Tallinnas, 1883.

Trükitud A. E. Brandt'i kulu ja kirjadega.

Esensuvi poolest lubatud. Tallinnas 15. Mail 1882.

ESTONIAN
MANUSCRIPTS

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

32383

Aa Bb Dd Ee

Gg Hh Ii Kk

Ll Mm Nn Oo

Pp Rr Ss Tt

Uu Ww

Ää Öö Ö. Üü

Þoolifud fönad.

ab,	eb,	ib,	ob,	ub,
ad	ed	id	od	ud
ae	ee	ie	oe	ue
ag	eg	ig	og	ug
ah	eh	ih	oh	uh
ai	ei	ii	oi	ui
a ^f	e ^f	i ^f	o ^f	u ^f
al	el	il	ol	ul
am	em	im	om	um
an	en	in	on	un
ao	eo	io	oo	uo
ap	ep	ip	op	up
ar	er	ir	or	ur
a ^s	e ^s	i ^s	o ^s	u ^s
at	et	it	ot	ut
au	eu	iu	ou	uu
aw	ew	iw	ow	uw

Ä, ö, ø, ü — äm, öm, øm, üm —
 änt, önt, ønt, ünt.

ba,	be,	bi,	bo,	bu,
da	de	di	do	du
ga	ge	gi	go	gu
ha	he	hi	ho	hu
ja	je	ji	jo	ju
ka	ke	ki	ko	ku
la	le	li	lo	lu
ma	me	mi	mo	mu
na	ne	ni	no	nu
pa	pe	pi	po	pu
ra	re	ri	ro	ru
sa	se	si	so	su
ta	te	ti	to	tu
wa	we	wi	wo	wu

lä, lö, lõ, lü, — mä, mö, mō, mü, —
nä, nõ, nō, nü.

Kolme tähega weerimised.

pea	tal	suu	jut
pap	Mäl	jel	fuf
paß	ful	lel	füt

pat	fai	töl	püs
fak	sep	fof	piu
lol	kep	moſ	pau
miſ	mem	ſof	ſim
ſul	met	loſ	föm

Netja tähega weerimised.

hang	härg	furb	lind	ſant
haaw	ſälg	foer	laul	ſelm
haud	mäng	laul	leib	ſark
hull	ſäng	ſarw	ſaun	ränk
heal	märg	förw	fuiw	ſuits
hunt	juht	jalg	loof	paſ
hulſ	jooſ	ſing	mets	pilw
mulſ	joot	ſang	mees	tuul
hilp	nool	ſael	parm	tael
halp	munſ	ſiſ	pörm	pölw
halw	mauſ	ſiin	ſaſ	puhſ

Wie tähega weerimised.

hölps	jooks	forts	fõrts	fõnts
lõlps	luuks	plats.	pleef	fints
ploom	lueks	prits	pruuf	frims
pruun	laeks	trahw	traks	pruut
trump	prist	winst	fants	trump

Meie ristiusu õpetuse wiis peatükki.

Esimene peatük.

Jumala kümnest käsuist.

Esimene käsk.

Mina olen Issand sinu Jumal. Sul ei pea mitte teisi jumalaid olema minu kõrwas.

Mis see on?

Meie peame Jumalat üle kõige asjade kartma, armastama ja tema peale lootma.

Teine käsk.

Sina ei pea mitte Jumala oma Issanda nime ilma asjata suhu wõtma; sest Issand ei jäta tda nuhtlemata, kes tema nime kurjaste pruugib.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie tema nime juures mitte ei nea, ei wammu, ei lausu ei

waleta ega peta, waid et meie sedit kõige häda sees appi hüüame, palume, kiidame ja täname.

Kolmas käsk.

Sina pead pühapäewa pühitsema.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama et meie jutlust ja Jumala sõna ei põlga; waid et meie sedit pühaks peame, heal meelel kuuleme ja õpime.

Neljas käsk.

Sina pead oma isa ja ema auustama, et sinu käsi hästi käib ja sina laua elad maa peal.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma wanemaid ja isandaid ei põlga ega wihasta; waid et meie neid auustame, teenime, nende sõna kuuleme, ja neid armsaks ja kalliks peame.

Viies käsk.

Sina ei pea mitte tapma.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese ihule ühtigi kahju ega kurja ei tee, waid et meie teda aitame, ja temale head teeme kõige ihu häda sees.

Kuues käsk.

Sina ei pea mitte abielu ärarikkuma.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie kassinaste ja puhtaste elame kõneta ja tegude sees, ja et igaüks peab oma abikaasa armastama ja auustama.

Seitsmes käsk.

Sina ei pea mitte varastama.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese raha ehk vara ei võta ega kawala kauba ega petise tööga eneste poole ei kisu; waid et meie tema vara ja pea toidust aitame kaswatada ja hoida.

Kaheksas käsk.

Sina ei pea mitte ülekohtut tunnistama oma ligimese wastu.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama et meie oma ligimese peale mitte kawalaste ei waleta, teda mitte ei peta, keelt ei pekja, ega kurje kõnesid tema peale ei tõsta; — waid et meie tema eest kóstame, kõik head temast kõneleme ja kõik asjad heaks kääname.

Üheksas käsk.

Sina ei pea mitte himustama oma ligimese tuda.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese pärandust ehk koda kawaluslega ei püia ega õiguse nimel eneste poole ei kisu; waid et meie teda aitame, et tema seda enesele wõiks pidada.

Rümmes käsk.

Sina ei pea mitte himustama oma ligimese naest, sulast, ümmardajat, weiksid, ega muud, mis tema päralt on.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligimese naest, peret ega weiksid ära ei awatele, ega wägise ei wõta, waid et meie neid maanitseme, et nemad paigale jääwad, ja teewad, mis nende kohus on.

Mis ütleb nüüd Jumal kõikidest neistfinatsetest käskudest?

Tema ütleb nõnda: Mina Issand, minu Jumal, olen üks wäga wihane Jumal, kes wanemate patud nuhtleb laste kätte, kolmandamast ja neljandamast põlwest saadik neile, kes mind wihkawad. Aga neile, kes mind armastawad ja minu käsud peawad, teen mina head tuhandest põlwest saadik.

Mis see on?

Jumal ähwardab nuhelda kõiki kes nendefinatsete käskude üle astuwad; seepärast peame meie tema wiha kartma, ja ei mitte nendefinaste käskude wastu tegema; aga tema tõutab armu ja kõik head kõikidele, kes need käsud peawad; seepärast peame meie teda ka armastama, tema peale lootma, ja heameelega tema käsku mööda tegema.

Teine peatük.
Pühast ristiusust.

Esimene õpetus:

Loomisest.

Mina usun Jumala Isa, kõigewägewama taewa ja maa Looja sisse.

Teine õpetus.

Alalunastamisest.

Mina usun Jeesuse Kristuse, Jumala ainu Poja, meie Issanda sisse, kes on saadud pühast Waimust ilmale toodud neitsist Mariast, kannatanud Pontsiuse Pilaatuse ajal, risti löödud, surnud ja mahamaetud, alla läinud põrguhauda, kolmandamal pääwal jälle ülestõusnud surnuist, üleslâinud taewa, istub Jumala oma kõigewägewama Isa paremal käel, sealt tema tuleb kohut mõistma elawate ja surnute peale.

Kolmas õpetus:

Pühitsemisest.

Mina usun püha Waimu sisse, üht püha ristifogudust, pühade osasaamist, pattude andeksandmist, liha ülestõusmist ja igawest elu, Amen.

Kolmas peatük.

Viuhast Issa meie palwest.

Issa meie, kes ja oled taewas, pühitsetud saagu sinu nimi, tulgu meile sinu riik, sinu tahtmine sündigu kui taewas, nõnda ka maa peal, meie igapäätwast leiba anna meile tänapäätw, ja anna meile andeks meie wõlad, kui meie andeks anname oma wõlglastele ja ära saada meid mitte kinsatuse sisse, waid peasta meid kurjast ära; sest sinu päralt on riik, ja wägi, ja ann igaweste, Amen.

Neljäs peatük.

Viuhast ristimisest.

Mis on ristimine?

Ristimine ep ole mitte paljas wesi, waid niisugune wesi, mis Jumala käskus on seatud, ja Jumala sõnaga ühte pandud.

Mis Jumala sõna see on?

Kui meie Issand Jeesus Kristus ütleb Matteuse raamatus wiimses peatükis: Minge ja õpetage kõik rahwast, ja ristige neid Jumala Issa, Poja ja püha Waimu nimel.

Viies peatük.

Viihast Altari Saakramentist.

Mis on Altari Saakrament?

See on meie Issanda Jeesuse Kristuse tõsine ihu ja veri, leiva ja wiina all meile ristirahwale süüa ja juua, Kristusest enesest seatud.

Kus on see kirjutatud?

Nõnda kirjutawad pühad Ewangelistid: Matteus, Markus, Luukas, ja püha Paulus: Meie Issand Jeesus Kristus, sel õpsel, mill teda äraanti, wõttis leiva, tänas, murdis ja andis oma Jüngritele ja ütles: Wõtke, sööge, see on minu ihu, mis teie eest antakse, seda tehke minu mälestuseks.

Selsamal kombel wõttis tema ka karika, pärast õhtu söömaaega, tänas ja andis oma Jüngritele ja ütles: wõtke, jooge kõik sealt seest, seesinane on see uus seadus minu weres, mis teie ja mitme eest ärawalatakse, pattude andeksandmiseks; seda tehke, nii mitukord kui teie sest joote, minu mälestuseks.

Palwe laulu salmid.

Ma olen weike lapsuke,
 Weel alles nõrk ja nooruke,
 Ja pealegi weel rumal;
 Oh! juhata mind Jumal! —

Kõik head, ja oled teinud mull',
 Sest annan tänu kiitust sull':
 Ja palun kõigest hinge wäest:
 Oh anna mulle omast käest
 So palge ees kõik teha,
 Mis armas sull' on näha.

Mind hoia walet rääkimast
 Ja meele haigust tegemast:
 Ma palun, anna waga meelt,
 Et targast pruugin suud ja keelt:
 Et sinu auu kuulutan,
 Mo wanemaid ka auustan,
 Ja nende sõna kuulen.

Paar weikest juttu.

Ei kõlba edew olla.

Wana wöölmõlder Rein leidis metsas linnu pere,
 mis kui kot puu otsas rippus, ta ruttas koju wõttis
 wana willa waka, kutsus naese abiks, ajas linnud waka

fishi, wiis neid koju, pani waka kambri ja läks ise külasse linnupuud otsima. Nii pea, kui ta oli äraläinud, küfisid tema tütrikesed, Triinu ja Liisu, teine teise käest mis küll selle waka sees peaks olema; aga kumbgi ei teadnud wastust anda.

Siite käiswad nemad ukse pealt waatamas ja kuulamas, ja kui nemad seda sumisemist kuulsiwad, mis linnud tegiwad, siis läks nende uudise himu weel suuremaks, nii et enam ei suutnud kiusatuse wastu panna, waid läksiwad kambri.

Siin seisiwad nemad tüki aega waka juures, kuulawad ja nuusutasiwad, aga ei saanud milgi wiisil aru mis seal sees pidi olema.

Kui naad ju kaua aega nõnda kahe wahel oliwad olnud, wöttis Triinu kätte ja kergitas waka kaant — aga oh! nüüd seda häda! Linnud tuliwad wälja ja paniwad mõlemile seesugused muhud külge, et nende filmad mitu pääwa umb paistetand oliwad. —

Ülekohtusest warast ei ole kasu.

Üks isa tuli linnast ja tõi oma pojale weikese wedru peaga (liigetega) nua; seda nägi naabri Toomas, kes sagedaste näpuametid pruukis ja seft et see nuga wäga tema meelejärele oli, katsus ta seda ärawarastada. Ta pani seda lahtiselt oma põue. Teised küla lapsed mängiswad tuulewesti mäe otsas, ldiwad kuterpalli ja weeretasiwad endid mäest alla. Toomas läks nende juure ja hakkas ka nõndasamuti tegema; aga kui tema ennast mäest alla weeretas, läks see warastatud nuga, mis temal

lahti põues oli, tema ihu sisse mis küll wiimaks ära-
paranes, aga hirmust valu sai ta küll kannatada.

Ära püüa elades mis teise oma, sest wargus on
fuur pat ja toob häbi ja nuhtlust. Seepärast palu
Sumalat, et warga meel ja peitja keel ka finust taganewad.

Suured ja weikesed kirjutuse tähed.

Aa Bb Dd Ee Gg
Hh Iij Kk Ll
Mm Nn Oo Pp
Rr Ss Tt Uu
Ww
Ää Öö Ôô Üü

Kokku-tirjutamine.

Tarkuse hakatus on jumala kartus. Tee tööd ja palu Jumalat.

Ole kerme head kuulmas, ja anna õiget vastust pitka meelega.

Kes isa ja ema auustab, sel peab pitk iga olema.

Laps, ole abiks oma isale tema vanaduses.

Ära ole nõbe oma keelega, ja ära ole laisk oma tegudes.

Närgale tuleb suur häbi ja kahekeelisele suur hukkamõistmine.

Ära ole rumal ei suuremas ega
väheemas asjas.

Lahke suu teeb enesele palju sõbru.

Ära naera seda inimest, kelle
hinge sees kibedus on.

Ära tee kurja, siis ei sa kurjus
sind kätte.

Ära otsi walet oma wenna peale.

Ära ole loba wanade hulkas.

Ära wihka tööd, mis waerwaga
tehakse.

Ära otsi kiitust riiete pärast.

Lahke pale näitab üles häid südametööd.

Lapsed, kes ei võta õpetust, ja teevad wallatust, need teutavad ära oma sugulaste head sugu.

Üks terve vaene, kes omas rammus kange, on parem kui rikas, kes omas ihus häida tunneb.

Kadedus ja viha lühendavad elu päivi, ja tühi muretsemine teeb vanaks enneaega.

Enne pealüht asja mõistma, kui seda hakkama, ja enne peal nõu pidama ja pärast see järele tegema.

Silmist tunnukse, mis viisi süda on.

Ahne söömise ja joomise läbi on palju surnud, aga kes kasin, see pitkendab oma elu.

Häbene ennast neid sõnu väljarääkimast, mis sa oled kuulnud ja salaja kõnet ilmutamast.

Tark poeg rõõmustab isa, aga halb poeg on oma emale meeolehärmiks.

Laiusk igatsel küll, aga ei saa ühtigi.

Kes oma ligimest laidab, teeb patu; aga kes hädaliste peale armu heidab, on armas Jumala ees.

Kes alwale liiga teeb, see laimab oma Loojat.
Parem on keet kapotaid rahuga, kui
nuumhärg riuga.

Kes wigaast hirwitab, see pilkab Jumalat.
Röömus süda saadab head terwist.

Kes õpetust wõtab, saab targemaks.

Hlooletus toob häda, ja laiskus nälga.

Magus on mõnel leib, mis walskuusega
saadud; aga pärast jääb tema suu täis sömeraid.

Kes oma keelt talitseb, see hoiab ennast
mitme kahju eest.

Mis laisk igatseb, seda ei sa tema mitte,
eest et tema käed ei wiitsi tööd teha.

Auus nimi on parem kui suurrikkus, ja
arm on parem kui hõbe ja kuld.

Kes teisele auku kaewab, langeb ise sisse,
ja kes kiwi weeretab teise peale, selle peale
tuleb tema tagasi.

Kiitku sind teine, aga mitte so oma suu,

Parem on, kui sa ei tõuta, kui et sa
tõutad, ja ei tasu seda mitte ära.

Kus uhkust on, seal on ka häbi naer.

Kes maanituse sõna tähele ei pane, see
teeb paha iseenese wastu.

Sel on waesus ja häbinaer, kes ei hooli
õpetusest.

Kirja wahe=märgid.

, komma, lühite kinni pidamise märk; ; semikoolon, pit-
tem kinnipidamise märk; : koolon, näituse märk; . punkt,
lõpemärk; ? küsimise märk; ! õhkamise märk; „“ jutu-
märk; () ehk [] klammerid, fulgumise märk; = ehk =
ühendamise märk; ' kustutamise märk; — mõtlemise
märk; * ehk † tähendamise märk; § paragrahv ehk jaumärk.

Ladina keeli trüki tähed.

A a	B b	C c	Ch ch	D d	
Ⱡ a	ⱡ b	Ɫ c	Ᵽ ch	Ɽ d	
E e	F f	G g	H h	I i	J j
ⱥ e	ⱦ f	Ⱨ g	ⱨ h	Ⱪ i	ⱪ j
K k	L l	M m	N n	O o	
ⱬ k	Ɑ l	Ɱ m	Ɐ n	Ɒ o	
P p	Q q	R r	S s	T t	U u
Ⱳ p	ⱳ q	ⱴ r	Ⱶ s	ⱶ t	ⱷ u
V v	W w	X x	Y y	Z z.	
ⱸ v	ⱹ w	ⱺ x	ⱻ y	ⱼ z.	

Numrid.

I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X.
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Saksa keeli tähed.

A a B b C c D d E e F f
G g H h I i K k L l M m
N n O o P p Q q R r S s
T t U u V v W w X x
Y y Z z.

Wene keeli tähed.

Aa Bб Вв Гг Дд Ее Жж Зз Йй Ии
Aa Bb Ww Gg Dd Ee Ii Ii
Ii Kk Ll Mm Hh Oo Pp Pp Cc
Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Rr Ss
Tt Uu Фф Хх Цц Чч Шш Щщ
Tt Uu Ff Hh Zz Tsch Sch Schtsch
Ъъ Ыы Ъъ Ъъ Ээ Юю Яя
jär jär'i järj je (jätj) Ee Ju ju Ja ja
Өө Vv.
F f (fita) I i (iichiza)

üfs ford üfs.

1	ford	1	on	1	5	ford	5	on	25
					5	—	6	—	30
					5	—	7	—	35
					5	—	8	—	40
					5	—	9	—	45
					5	—	10	—	50
2	ford	2	on	4	6	ford	6	on	36
2	—	3	—	6	6	—	7	—	42
2	—	4	—	8	6	—	8	—	48
2	—	5	—	10	6	—	9	—	54
2	—	6	—	12	6	—	10	—	60
2	—	7	—	14					
2	—	8	—	16					
2	—	9	—	18					
2	—	10	—	20					
3	ford	3	on	9	7	ford	7	on	49
3	—	4	—	12	7	—	8	—	56
3	—	5	—	15	7	—	9	—	63
3	—	6	—	18	7	—	10	—	70
3	—	7	—	21					
3	—	8	—	24					
3	—	9	—	27	8	ford	8	on	64
3	—	10	—	30	8	—	9	—	72
					8	—	10	—	80
4	ford	4	on	16					
4	—	5	—	20	9	ford	9	on	81
4	—	6	—	24	9	—	10	—	90
4	—	7	—	28					
4	—	8	—	32					
4	—	9	—	36	10	ford	10	on	100
4	—	10	—	40	10	—	100	—	1000

